

Теоретичні рефлексії

УДК 316.77:3МІ]:82

Олена Маланій, Людмила Жванія

Тревелоги: на межі медіа й літератури

У статті досліджено актуальні питання журналістики та літературознавства, а саме – запропоновано розгляд тревелістики (подорожньої літератури) як жанру на межі медіа й літератури. **Мета** розвідки – визначити основні закономірності формування та розвитку, висвітлення тематики й проблематики українського тревелогу як метажанру, що набуває паралельного розвитку у сфері медіа та в літературі. **Методологічною** базою розвідки є описовий метод, за допомогою якого простежено особливості розвитку жанру тревелогу на сучасному етапі. Цей метод уможливив виокремлення загальних і специфічних ознак українського тревелогу, дозволив визначити тенденції та головні закономірності розвитку цього жанру в національному письменстві. Обрана методологія дала можливість окреслити жанротворчі чинники, своєрідність, а також спільні риси досліджуваних текстів.

Результати. Визначено специфіку та особливості функціонування тревелогу на межі зазначених сфер гуманітаристики, нерівномірність розвитку жанру й утворення його модифікаційних різновидів, ознаки медіа-тревелогу. Зауважено особливості співіснування у мандрівній літературі фікційного та нефікційного начал. Наголошено на актуальності дискусії щодо жанрового означення. Розглянуто тексти, в яких ідеться про подорож. Закцентовано увагу на тому, хто є наратором тексту – журналіст-репортер чи письменник-обсерватор, адже від цього залежить визначення жанру (репортаж чи літературний тревелог). Підкреслено, що подорожні нариси й справді можуть мати психоаналітичну складову, що є не менш важливим і привабливим для читача елементом пізнання розмаїтого та цікавого світу. **Висновок:** тревелог – це метажанр, який потребує досліджень у різних площинах.

Ключові слова: тревелістика, медіа-тревелог, тревел-медіатекст, тревел-журналістика, літературний тревелог, література мандрів, подорожня література

Вступ

Зміни у соціальній та духовній сфері сучасного суспільства спонукають особистість до постійного прагнення пізнання світу й Іншого, з метою осягнення власної сутності й свого місця у соціокультурному просторі. Загальновідомим є твердження представників некласичної філософії про те, що єдиною можливістю вибудувати власну ідентичність постає «віддзеркалення» себе в Іншому.

«Екзистенційна західна філософія уявляє життя подорожжю... Водночас життя-як-подорож – не менш важливе уявлення східної філософії. Дао – дослівно означає “шлях”... За багато тисяч років акцент у подорожі змістився зі знайомства з іншим й інакшим на пізнання себе. Інший та інакший був дзеркалом, у якому можна було краще роздивитися власне відображення» (Стратегії, 2020: 23–25).

У зв'язку з тенденцією до зростання популярності подорожей, виникає необхідність в отриманні різноманітної інформації з цієї тематики, відтак, тревел-журналістика постає на сьогодні однією із найактуальніших галузей медіа-сфери. Українські науковці вказують на «нерозривний зв'язок тревел-журналістики і літератури», та наголошують на тому, що «традиції подорожньої публіцистики в українському письменстві глибинні, і це відбивається тревел-журналістикою» (Юферова, 2013: 237). Тому жанр тревелогу (розповіді про подорож) представлений сьогодні як у літературі, так і в журналістиці. Розглянемо основні підходи щодо визначення його специфіки та особливостей функціонування на межі зазначених сфер гуманітаристики.

Мета дослідження – визначити основні закономірності формування та розвитку, висвітлення тематики й проблематики українського тревелогу як метажанру, що набуває паралельного розвитку у сфері медіа та в літературі.

Методи й методика

Методологічною базою розвідки став описовий метод, за допомогою якого простежено особливості розвитку жанру тревелогу

на сучасному етапі. Цей метод уможливив виокремлення загальних і специфічних ознак українського тревелогу, дозволив визначити тенденції та головні закономірності розвитку цього жанру. Описовий метод дав можливість окреслити жанротворчі чинники, своєрідність й водночас схожі риси досліджуваних текстів.

Виклад основного матеріалу

На думку Е. Кривки, «тревелог сьогодні варто розглядати як особливий тревел-медіатекст, представлений у різних ЗМІ та на різних медіа платформах, враховуючи нові аспекти сучасного тревел-дискурсу» (Кривка, 2022: 31). Тревел медіатекст, як зазначає Т. Ковальова, «є досить поширеною формою подання інформації про мандрівку чужим простором» (Ковальова, 2018: 36). Слід зазначити, що окрім термінів «тревелог», «тревел-медіатекст» у журналістикознавчих наукових розвідках знаходимо й інший термін на означення цього ж поняття – «медіа-тревелог».

Ведучи мову про жанрові характеристики медіа-тревелогу, науковці разом із суперечливими тенденціями, зумовленими «нерівномірним розвитком жанру, утворенням модифікаційних різновидів», підкреслюють також «наявність певних констант, які об'єднують різні його варіанти: типовість події (основні етапи туристичної подорожі); просторові концепти (“інша” країна, “туристичні місця”, культурно-історичні пам’ятки); рольові стосунки типових учасників комунікації (роль гостя/господаря, традиційні церемонії проведів /зустрічей, ритуали знайомства з “іншим” (через їжу або алкоголь); чітко окреслені опозиції (своє/чуже, центр/периферія, сакральне/профане)». Серед ознак властивих медіа-тревелогу дослідники виділяють також «колективне авторство, наративізацію сюжету та діалогізацію журналістського висловлювання, географічну стислість (матеріал локалізується на особливостях певного регіону, оминаючи традиційну для літературної подорожі тему дороги, пересування місцевістю, опускаючи деталі повернення)» (Юферева, 2013: 236–237).

Т. Ковальова, визначаючи репрезентативність жанрових ознак путівника і тревел медіатексту (тревелогу), доводить, що для тревелогу «обов’язковими є публіцистичне відображення дійсності та авторська присутність» (Ковальова, 2018: 36), а також підкреслює, що «структура жанру тревелогу триєдина: людина, шлях, світ» (Ковальова, 2018: 37). Дослідниця відзначає, що в тревелозі, який, на

її думку, є «сучасною модифікацією жанру» подорожнього нарису, «світ та людина рівною мірою є об'єктом масовокомунікаційного когнітивного інтересу» (Ковальова, 2018: 37).

Е. Кривка запропонувала дефініцію сучасного тревел-медіатексту як «універсального цілісного метажанрового медіапродукту, для якого характерні фактографічність і поєднання різних семіотичних кодів щодо представлення гетерогенної інформації про подорож автора реальним географічним простором як інтерпретація авторської рецепції різних слотів фрейму «своя/інша країна» з транслюванням концепту «подорож»» (Кривка, 2022: 3). У її дослідженні підкреслено, що для сучасного тревел-медіатексту характерна «єдність окремих елементів подорожнього нарису, путівника, репортажу, туристичного рекламного повідомлення», а також вказано на особливості форми репрезентації подорожі у цьому жанрі «зокрема поєднання вербального, візуального, аудіо тексту» (Кривка, 2022: 4).

У працях літературознавців тревелог визначають як «одиничний твір про подорожі, що може проявлятися в різноманітних наративах... уживається у рамках художньопубліцистично-наукових дискурсів і є різновидом мандрівної прози та має свої інваріантні жанрові особливості й важливі ідентифікаційні показники, які детермінують його своєрідність функціонування в літературі ХХІ століття» (Розінкевич, 2019: 40). М. Ільницький нагадує: «...дім і дорога знайомі людині ще з прадавніх часів; згадаймо біблійну притчу про блудного сина, мандри Одиссея чи Сіндбада, історичні постаті Марко Поло (Marco Polo), Василя Барського, Петра Турчиновського, Григорія Сковороди... Пам'ятаєте, у повісті Валерія Шевчука “Три листки за вікном”, коли Турчиновський після мандрів повернувся додому і старий сидить на призьбі, до нього підходить юнак – такий самий, як він був колись. Мандри, як людські покоління, – їм не буде кінця...» (Ільницький, 2020: 288).

Щодо літературного тревелогу варто наголосити такі аспекти: «співвідношення дійсності й тексту, який її відображає; співіснування у спогадах і мандрівній літературі не-

фікційного та фікційного начал; роботи авторської пам'яті й уяви; наративних тенденцій тексту, які виявляють свідомі, приховані та мимовільні авторські інтенції; відмінного і спільного в “зовнішній” та “внутрішній” подорожах оповідача; усвідомлення власної ідентичності під час подорожі в інші культури; впливу поширених культурних стереотипів на сприйняття дійсності; опозиції домінантному соціокультурному наративу в індивідуальному письмі тощо» (Стратегії, 2020: 3–4). Але одне уже є очевидним – це підтверджено чисельними науковими дослідженнями: спогадові та мандрівні тексти загалом належать до категорії літератури нон-фікшн (Стратегії, 2020: 4). Колективна монографія за редакцією Т. Пастуха «Стратегії мемуарної та мандрівної літератур західноукраїнських письменників другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття» (Львів, 2020) засвідчує неабиякий інтерес як до вивчення специфіки жанру, так і до самих художніх текстів – об'єктів дискусій.

Наталія Розінкевич у дисертації «Українська мандрівна проза початку ХХІ ст.: тематика, проблематика, поетика» зауважує, що «на сьогодні в українському літературознавстві не розроблено єдиної чіткої термінологічної бази (словника термінів), натомість триває дискусія щодо однозначного вживання понять: “мандрівна література”, “мандрівнича література”, “література мандрів”, “твори про мандри”, “література подорожей”, “подорожня література”, “подорожнє письменство”, “подорожні твори”, “туристична література”, “описи подорожей”, “подорожні історії”, “подорожні описи” (анг. “travel literature”, нім. “Literatur des Reisens”, “Reiseliteratur”), “література (подорожі) мандрів” (анг. “travel writing”), “(подорожня) мандрівна проза” (англ. “travelprose”), “проза мандрів”, “подорож”, “травелог” (“тревелог”) (англ. “travelogue”, нім. “Reisebericht”), “ходіння”, “(дорожні, подорожні) мандрівні записки”, “записки подорожнього”, “(дорожні, подорожні) мандрівні нариси”, “нариси в дорозі”, “портрети” й “пейзажі”, “подорожні замальовки, “дорожні щоденники”, “мандри” тощо» (Розінкевич, 2019: 14–15).

Особливої уваги заслуговують художні тексти про подорожі, які є невичерпним джерелом пізнання світу, людей, еволюційних процесів, внутрішнього світу ліричного героя чи автора. До речі, елементи літературних тревелогів знаходимо й у власне художніх

текстах, означених авторами як роман, повість, оповідання, або ж поезія: «Товаришки» Олени Пчілки, «Одірвана гілка» Христі Алчевської-молодшої, «Пальмове гілля» Агатангела Кримського чи «Ой люлі, смутку» і «Кільця рожі» Петра Карманського та ін.

На думку Т. Гаврилів, «таке термінологічне поліголосся – нормальний стан речей у науковій сфері, що має справу з мобільним, живим феноменом, яким є подорожнє письменство. Почасті зазначені терміни віддзеркалюють і часопростір, з якого прийшли: від традиційного українського “мандрівна література” до сучасного глобалістично-запозиченого “тревелістика”. Заслужують на увагу спроби розрізнити терміни “мандрівний” і “подорожній”, проте епістемологічна цінність та перспективність таких спроб сумнівна» (Стратегії, 2020: 41). Дослідник, наприклад, вважає присвячені мандрям твори окремою частиною літератури і визначає її як «спогадове та подорожнє письменства. <...> також їхні абсолютні синоніми – спогадова література і подорожня література...». І продовжує: «Використання інших, як-от: автобіографістика (в широкому розумінні, що охоплює мемуари, щоденники, нотатки, епістоли), мемуаристика (як і автобіографістика, і синонімічно з ним) – не альтернатива, а синонімічні ситуативно-робочі терміни; подібно тревелістика, мандрівна література, література мандрів – робочі синоніми до подорожньої» (Стратегії, 2020: 8–9).

Власне подорожі, зафіксовані в репортажах чи літературних тревелогах, мандрівній літературі, це не просто банальна фіксація побаченого, не туристичний путівник, а щось багатогранніше і глибинніше. Т. Гаврилів вважає, що «починаючи від модернізму, подорожня література все більше стає не відкриванням чужого, іншого, інакшого, нового, а відкриванням себе» (Стратегії, 2020: 37). Потреба пізнання самого себе, пошуків власного Я в Іншому просторі і спонукає появу подорожніх записок, щоденникових записів, мандрівних нотаток – задля фіксації різноманітної палітри вражень, психоаналітичних спостережень за світом, людьми, своїм внутрішнім Я. «Подорожня література – це весь масив текстів, у яких фігурує подорож, причому не просто фігурує, а є предметом зображення,

генератором і притаманним чинником самого тексту», – наголошує Т. Гаврилів, який також розділяє мандрівну (подорожню) літературу на фікційну і нефікційну (Стратегії, 2020: 360).

Погоджуємося із думкою дослідника, що варто поділяти таку літературу на фіксацію «вимушених» (заслання, відрядження, експедиції) і «добровільних» подорожей. Є певна емоційна складова, яка чітко розмежовує поняття чужини, протиставляє її «своїні». Адже є ще й уявні (або ж фіктивні) подорожі – у часі та просторі. Зазвичай це казкові, фантастичні чи утопічні твори («Мандри Гулівера» Джонатана Свіфта, «Колонія» Макса Кідрука та ін.). Але найцікавішою є, на наше переконання, та література подорожей, яка постає завдяки бажанню автора пізнати світ і себе. Модна тенденція подорожувати виникла в Україні на початку ХХ ст. Мандри давали відчуття свободи і самореалізації, саморозвитку, екзотичності й модерності (С. Яблонська, О. Турянський, С. Левинський, О. Грищенко). Слушною у цьому контексті видається думка Т. Гавриліва, який визначає тревелістику як добровільний, здійснюваний з власної ініціативи пізнавальний рух «...географічним, культурним і ментальним ландшафтами» (Стратегії, 2020: 434).

Щодо того, що саме стає об'єктом / предметом спостережень під час подорожей, то тут теж варто звернути увагу на думку дослідників, які виділяють два способи емпіричного досвіду, отриманого під час подорожі: «контемплативно-споглядальний, у поле зору якого потрапляють цінності матеріально-мистецької культури (штука) та ландшафти (природа) і який може перетворитися на детальний перелік й аналіз архітектури, як у венеційських нотатках Осипа Назарука; і прочувально-контактний, що передбачає не тільки зоровий контакт (милування архітектурою), а й занурення в місцеве життя з метою відчуття його істоту й атмосферу» (Стратегії, 2020: 400). Така література має просвітницький характер, вона оповідає про красу й особливість інших країн, частин світу тим, хто не має змоги подорожувати. Саме враження є основною емоційною та естетичною складовою кожного тревелогу. «Побачити серед іншого суттєве, вміти здивуватися невідомому й незнайомому та передати ці враження іншим... Така низка завдань стоїть перед літератором-мандрівником. Його особа ідентифікується через особливості власного характеру та окремішньої, рідної письменнику ментальності: він, автор-чужинець, який дивиться на інші землі

очима своєї нації, часто-густо вимальовується як спостережливий подорожуючий» (Федунь, 2017: 434).

Досить часто тексти, які відносять до мандрівної літератури – тревелістики – мають чіткі ознаки художньої: «подорожня література може мати всі ті чесноти, які роблять її придатною для поетологічного аналізу та зближують із поезією» (Стратегії, 2020: 415). Тревелого Софії Яблонської дуже яскраво ілюструють цю думку, адже «авторка не має наміру зануджувати нас книжковими інформаціями про край і людей, серед яких опинилася», «описуючи свою подорож, С. Яблонська не стримується від окликів захоплення та обурення», «Подорожні враження Яблонської – живі, інколи бурхливі, як і все темпо її подорожі, гарячкове, наче б час і море втікали перед нею», – вважає Оксана Рудченко (Яблонська, 2018: 336); на думку Ірини Вільде, «оповідати Яблонська вміє, як мало хто. Орудює вміло словом, як віртуоз скрипак смиком» (Яблонська, 2018: 334).

Хоча, повертаючись до постановки проблеми у нашій розвідці, мусимо відзначити думку М. Рудницького, який враження С. Яблонської від «довгої подорожі по різних чарівних закутинах, до яких роками тужила» називає репортажем (жанр журналістики): «“Далекі Обрії” – репортаж. Це новий літературний жанр, з якого більшість спроб залишається поки що у пресі. Але є теж репортажі наскрізь літературні. С. Яблонська пише, як говорить – мало думаючи про форму, в якій це виллється»; «Автор репортажу має на меті відкрити своїм читачам щось незвичайне, зробити їм несподіванку інформаціями про місця та людей...»; «Яблонська має цей хист: – не тільки нюх репортера, що мусить бути трохи актором і детективом, але і талант оповідача, для якого нема такої сірої, звичайної теми, яка не перемінилась би в неї у небуденну пригоду» (Яблонська, 2018: 333).

М. Гнатишак також притримується цієї думки-означення жанру мандрівних нотаток української подорожниці: «Яблонська дає своєрідний, пронизаний наївно-милою жіночістю, жанр настроєвого репортажу, де об'єктивний опис і особисті переживання авторки досконало перемішані, а все подане в симпатичній літературній формі» (Яблонська, 2018: 330). Лідія Бурачинська також наполягає на тому, що «авторка вибрала для цього форму репортажу». І аргументує це так: «При швидкому перелеті з місця на місце, при

вічній зміні краєвиду, людей і настроїв, це найкраща розв'язка. Яблонська справляється з нею дуже добре», називає її тексти «книжка подорожніх вражень» (Яблонська, 2018: 337). Антін Скільський: «Яблонська пише або більший нарис з докладним описом..., або репортажний фактомонтаж», «Яблонська схиляється своїми репортажами не в сторону белетристики, а радше в бік річевого опису: тому її твори стоять на межі мистецької прози й чисто описової літератури»; «З технічного боку підходять писання Яблонської до дуже поширеного в Європі жанру фейлетону-репортажу» (Яблонська, 2018: 342–343); він зараховує «репортажі про подорожі» С. Яблонської до «української екзотичної літератури» (Яблонська, 2018: 338), виділяючи «зовсім модерну фактику супроти колишньої казкової й величної фантастики» (Яблонська, 2018: 342–343). Ірина Вільде називала тексти про мандри Яблонської «твір-книжка», Оксана Рудченко – «враження з подорожей».

Мандрівні нотатки С. Яблонської мають специфічні риси жанру репортажу, спорідненість з яким підкреслено також використанням під час подорожей кінокамери і фотоапарату – з їхньою допомогою репортерка фіксує екзотичні пейзажі та портрети людей чужоземних країв. Хоча подорожні тексти С. Яблонської й досі перебувають у такому актуальному дискусійно-жанровому полі. Т. Гаврилів, наприклад, називає їх «подорожніми нарисами» (Стратегії, 2020: 442).

Український письменник, перекладач, критик, журналіст Майк Йогансен написав книгу «Подорожі філософа під кепом», яка містить п'ять художніх репортажів – п'ять подорожніх нарисів (про мандри у єврейські колонії, до Болгарії, Дагестану, Казахстану і Дніпровсько-Бугського лиману). В передмові до книги Ярина Цимбал зазначає: «в назвах його найкращих прозових творів є слово “подорож”. Йогансен любив подорожувати й фотографувати – це неодмінні хобі мандрівника. У його доробку з десятків подорожей: від химерних пригод доктора Леонардо і прекрасної Альчести до цілком реалістичних замальовок про нафтові промисли в Казахстані. Першу традиційно називають белетристикою, решту – публіцистикою, нарисами, репортажами, а Йогансена вважають одним із основоположників цього жанру в українській літературі. Він і сам стверджував без зайвої скромності у післямові до збірки “Три подорожі...”: “я написав був оцю книгу (і тим початок поклав новому для української літератури жанрові)”. То була не

самовпевнена похвальба, а констатація факту, хоча вигаданий жанр Йогансен так і не означив» (Цимбал, 2018: 7–8). Сучасна дослідниця «наших 20-х» уточнює цей жанр: «найцікавіші його нариси – подорожні, те, що ми називаємо художнім репортажем» (Цимбал, 2018: 8). Жанр, що перебуває на межі журналістики й художньої літератури, дозволяє визначати приналежність тексту до однієї з цих сфер гуманітаристики – в залежності від того, хто є наратором – журналіст-репортер чи письменник-обсерватор. У випадку з М. Йогансеном бачимо журналістсько-письменницьку сугестію, а отже – й проблематичність для самого автора визначення так званого «нового» жанру.

Українська література має достатньо розмаїтих модифікаційних різновидів «подорожніх текстів»: тревелоги родини Галаганів, Осипа Турянського, Петра Карманського, Катрі Гриневичевої, Софії Яблонської, Степана Левинського, Олени Кисілевської, Олекси Грищенка, Майка Йогансена, Олеся Досвітнього, Ліди Палій, Юрія Андруховича, Галини Пагутяк, Андрія Любки, Макса Кідрука.

«Близькі до таких самопізнавальних подорожі, здійснені Софією Яблонською. Спогади Петра Карманського – важливий внесок у спогадове письмо, вони проливають також світло на літературний процес, показують не тільки видиме та очевидне, а й невидиме, демонструють його з-за лаштунків – особистих стосунків, як і душі (psyche)... “Поза межами болю” Осипа Турянського. Цей твір – зразок автобіографістики й експресіоністичної літератури» (Стратегії, 2020: 37–38); «Мандрівна одіссея Петра Карманського – свідчення того, що людина, загублена в потоці історії, водночас є її творцем, підпорядкованою невідворотним силам людського поступу і їх невід’ємною складовою; що вона, мов та краплина води, яка, падаючи, на мить устигає вмістити в собі весь світ» (Ільницький, 2020: 288).

Степан Левинський, український письменник-мандрівник, перекладач, сходознавець, автор подорожніх нарисів «Від Везувія до пісків Сахари», «З Японського дому», «Схід і Захід», на думку В. Габора, «володів вишуканим смаком і був тонким обсерватором життя, а в його письмі вдало поєднувалися ліризм і глибока філософічність» (Левинський, 2018: 7). Сам же автор вживає щодо своїх текстів цікаве означення «прогулька» («Прогулька на південний схід»), додаючи нотки іронічності, а от критики й рецензенти

визначають його записки як «книжка новель» (О. Мох), «спомини з подорожі» (редакція «Нової Хати»), «збірка оповідань» (М. Барський), «есеї, новели» (В. Габор). При тому С. Левинський у «передньому слові» до книги подорожніх нарисів «Від Везувія до пісків Сахари» наполягає: «це враження подорожника»; він окреслює свої тексти жанрово: «ось ця книжечка містить у собі ряд фейлетонів» (Левинський, 2018: 19). А фейлетон, як відомо, це сатиричний жанр художньо-публіцистичної літератури, який висміює певні негативні явища у суспільному житті. У «Передмові» до книги «Схід і Захід» С. Левинський так означає свою «книжечку»: «це тільки мандрівні спомини» (Левинський, 2018: 137). Хоча в самій книзі визначає свої замальовки як «образки», які доповнює «записками» – своєрідними коментарями. У книзі творів С. Левинського «Паризькі настрої» (Львів, 2020, упорядкування В. Габора) вже знаходимо поліжанрову структуру подорожніх нарисів: оповідання, новели, есеї, спогади, листи, враження.

М. Рудницький (під псевдо Ор. Ор), наприклад, відносить ці записки до творів художньої літератури: «Автор скромно зазначив у переднім слові, що це збірка вражень подорожника, здебільша, наскрізь суб'єктивних, не має ніяких претензій літературних, а тим більше наукових. А проте книжка ця, вибагливо видана, є доказом не тільки літературного таланту автора, але й ніжного смаку» (Ор. Ор., 1925: 9–10). В. Габор у передмові до книги подорожніх нарисів С. Левинського наводить ще один приклад схвального критичного відгуку на книгу «З Японського дому», який засвідчує глибинний потенціал таких текстів у різних аспектах – емоційних, жанрових, просвітницьких: «Редакція жіночого часопису “Нова Хата” констатувала: “Маємо у нашій літературі деякі екзотичні мотиви у поезії Лесі Українки та Кримського, маємо кілька нарисів із далеких країн, але не маємо досі спроби у літературній формі торкнутись психології таких далеких нам народів, як японці. Напів спомини, напів оповідання С. Левинського із життя японців, з якими авторові доводилося зустрічатись якийсь час у “Японському домі” у Парижі, мають характер тонкої психологічної студії» (Левинський, 2020: 12). Отже, подорожні нариси і справді можуть мати психологічну складову, що є не менш важливим і цікавим для читача елементом пізнання розмаїтого і цікавого світу.

Осип Назарук, описуючи свої подорожі Венецією, визначає

жанр свого тексту як «враження і думки з дороги». М. Грушевський («По світу: Венеція») – «З подорожніх вражень». Венеційські замальовки Дарії Віконської – поезії в прозі, прозові мініатюри, і навіть «уривок з листа». М. Рудницький свої паризькі мандрівки називає «споминами». С. Гординський свої враження оформляє у форму «листів з Парижа». Адресати – звісно ж читачі. Хоча є серед подорожніх есеїв й ті, які конкретніше вказують на специфіку подорожніх вражень (смакову, зорову, запахову, емоційну). Скажімо, у книзі «Магія Парижа. Антологія культурологічних есеїв західноукраїнських художників, науковців та журналістів 20-30-х рр. ХХ ст.» (Львів, 2022) знаходимо цікаві журналістські, мистецтвознавчі та письменницькі замальовки з вулиць французької столиці: «Паризькі зорові враження» (Я. Музика, художниця – для газети «Назустріч», 1935 р.), «“Шлунок” Парижа» (без підпису автора – для газети «Діло», 1939 р.), «Мистецтво в паризькій каварні» (В. Одарчин), «Запах Парижа» (В. Панейко, кореспондент газети «Діло», 1928 р.), «Філософія борща» (М. І-ко, власний кореспондент газети «Новий час», 1929 р.), «Кінець Парижа. Сюрреалістичний репортаж із минулої будучини» (Святослав Гординський, художник, поет, журналіст – для газети «Діло», 1931 р.), «Знову на Монпарнасі» (С. Яблонська, мандрівниця, тревелблогерка – для газети «Назустріч», 1936 р.). До речі, ці паризькі історії С. Яблонської абсолютно відрізняються від її мандрівних нарисів, це «досить елементарні анекдотичні діалоги в паризькій кав'ярні» (Коцарев).

Наукова новизна

Визначено специфіку та особливості функціонування тревелогу на межі медіа та літератури на сучасному етапі, нерівномірність розвитку жанру й утворення його модифікаційних різновидів, окреслено риси медіа-тревелогу на матеріалі українського малодослідженого матеріалу.

Висновки

Тревелістика – це універсальний комплекс жанрів, яким охоче послуговуються як журналісти, репортери, так і

письменники, мистецтвознавці, професійні мандрівники. Сьогодні термін «тревелог» немає чіткої дефініції, проте можемо виснувати, що більшість дослідників вживають його на позначення тексту про подорожі, який реалізується в різноманітних наративах. Він має свої інваріантні жанрові особливості й характеристики, які визначають своєрідність його функціонування в літературному й медійному дискурсах. Таким чином тревелог постає як унікальний метажанр, який потребує детального вивчення у різних площинах.

Враження від подорожей, спомини про мандри, емоції автора – це найважливіша складова твору, і не суть важливо, у якому жанрі комфортніше себе відчуває наратор. Головне – пізнавати цей шалений і дивовижний світ, людей, себе і ділитися цими враженнями з іншими.

Література

- Ковальова, Т. (2018). Репрезентативність жанрових ознак путівника і тревел медіатексту. *Образ*, 3 (29), 36–44.
- Коцарев, О. «Назустріч»: львівська перспектива культури 1930-х років. URL: <https://chytomo.com/ekzempliary-xx/nazustrich-lvivska-perspektyva-kultury-1930-kh-rokiv/>
- Кривка, Е. (2022). Сучасний тревел-медіатекст в українському інфопросторі: тематика, формат, контент. Дис. ... д-ра філософії: 061. Суми.
- Левинський, С. (2018). *Від Везувія до пісків Сахари. З Японського дому. Схід і Захід. Подорожні нариси*. Львів: ЛА «Піраміда».
- Левинський, С. (2020). *Паризькі настрої. Старомодна сукня львівського ринку. Хвилини Японії і Китаю*. Львів: ЛА «Піраміда».
- Магія Парижа (2022). Антологія культурологічних есеїв західноукраїнських художників, науковців та журналістів 20-30-х рр. ХХ ст. Львів: ЛА «Піраміда».
- Ор. Ор. (1925). З африканських вражень. *Світ*, 1 листоп. (ч.14), 9–10.
- Розінкевич, Н. (2019). *Українська мандрівна проза початку ХХІ століття: тематика, проблематика, поетика*. Дис. ... канд. філол. н.: 10.01.01. Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ.
- Стратегії мемуарної та мандрівної літератур західноукраїнських письменників другої половини ХІХ – першої половини ХХ століття* (2020). Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів.
- Федунь, М. (2017). *Українські подорожі: західноукраїнська мемуаристика перших десятиріч ХХ століття. Спогадова праця Осипа Назарука «Венеція. Катедра святого Марка. Палата дождів»*. Івано-Франківськ.
- Цимбал, Я. (2018). Наш Майк. У: Йогансен М. Подорожі філософа під кепом. Київ: Темпора, 7–23.

Чар Венеції (2022). Антологія культурологічних есеїв, подорожніх нарисів та етюдів українських учених та письменників першої третини ХХ ст. Львів: ЛА «Піраміда».

Юферева, О. (2013). Медіа-травелог у сучасному друкованому виданні: жанрові витоки, специфіка, модифікації. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*, 38, 235–241.

Яблонська, С. (2018). *Листи з Парижа. Листи з Китаю*. Львів: ЛА «Піраміда».

References

Kovalova, T. (2018). Rezydentivnist zhanrovnykh oznak putivnyka i travel mediatekstu [Representativeness of genre features of the guidebook and travel media text]. *Obraz*, 3 (29) 36–44 (in Ukrainian).

Kotsariiev, O. «Nazustrich»: lvivska perspektyva kultury 1930-kh rokiv ["Towards": the Lviv perspective of culture in the 1930s]. URL: <https://chytomo.com/ekzemplyary-xx/nazustrich-lvivska-perspektyva-kultury-1930-kh-rokiv/> (in Ukrainian).

Kryvka, E. T. (2022). *Suchasnyi travel-mediatekst v ukrainskomu infoprostori: tematyka, format, kontent* [Modern travel media text in the Ukrainian infospace: topics, format, content]. Dys. ... d-ra filosofii: 061. Sumy (in Ukrainian).

Levynskyi, S. (2018). *Vid Vezuviia do piskiv Sakhary. Z Yaponskoho domu. Skhid i Zakhid. Podorozhni narisy* [From Vesuvius to the sands of the Sahara. From the Japanese House. East and West. Travel essays]. Lviv: ЛА «Піраміда», 211 (in Ukrainian).

Levynskyi, S. (2020). Paryzki nastroi. Staromodna suknia lvivskoho rynku. Khvylyny Yaponii i Kytaiu [Parisian moods. Old-fashioned dress of the Lviv market. Minutes of Japan and China]. Lviv: ЛА «Піраміда», 252 (in Ukrainian).

Mahiiia Paryzha (2022) [The magic of Paris]. *Antolohiia kulturolohichnykh eseiv zakhidnoukrainskykh khudozhnykiv, naukovtsiv ta zhurnalistiv 20-30-kh rr. XX st.* Lviv: ЛА «Піраміда», 228 (in Ukrainian).

Or. Or. (1925). Z afrykanskykh vrazhen [From African impressions]. *Svit*, 1 lystop. (ch.14), 9–10 (in Ukrainian).

Stratehii memuarnoi ta mandrivnoi literatur zakhidnoukrainskykh pysmennykiv druhoi polovyny XIX–pershoi polovyny XX stolittia (2020) [Strategies of memoir and travel literature of Western Ukrainian writers from the second half of the 19th to the first half of the 20th century]. Natsionalna akademiia nauk Ukrainy, Instytut ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha. Lviv (in Ukrainian).

Fedun, M. (2017). *Ukrainski podorozhi: zakhidnoukrainska memuarystyka pershykh desiatyrych XX stolittia. Spohadova pratsia Osypa Nazaruka "Venetsiia. Katedra sviatoho Marka. Palata dozhiv"* [Ukrainian travels: Western Ukrainian memoirs of the first decades of the 20th century. Osip Nazaruk's memorial work "Venice. Saint Mark's Cathedral. Chamber of Doges"]. Ivano-Frankivsk (in Ukrainian).

Tsymbal, Ya. (2018). Nash Maik [Our Mike]. *In: Yohansen M. Podorozhi filosofa pid kepom*. Kyiv: Tempora, 7–23 (in Ukrainian).

Char Venetsii (2022) [The charm of Venice]. Antolohiia kulturolohichnykh eseiv, podorozhnykh narysiv ta etiudiv ukrainskykh uchenykh ta pysmennykiv pershoi tretyny XX st. Lviv: LA "Piramida" (in Ukrainian).

Yufereva, O. (2013). Media-traveloh u suchasnomu drukovanomu vydanni: zhanrovi vytoky, spetsyfika, modyfikatsii [Media travelogue in the modern printed edition: genre origins, specifics, modifications]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii zhurn*, 38, 235–241 (in Ukrainian).

Yablonska, S. (2018). *Lysty z Paryzha. Lysty z Kytaiu* [Letters from Paris. Letters from China]. Lviv: LA "Piramida" (in Ukrainian).

Olena Malanii, Liudmyla Zhvania. Travelogues: on the border between media and literature. The article attempts to analyze the current issues of journalism and literary studies, namely, it is proposed to consider travel studies (travel literature) as a universal genre on the border between media and literature. The **purpose** of the study is to determine the main regularities of formation and development, to highlight the topics and issues of the Ukrainian travelogue as a metagenre that is developing in parallel in the field of media, in the form of a media text, and in literature, as a literary phenomenon. The methodological basis of the research is the descriptive method, with the help of which the peculiarities of the development of the travelogue genre at the current stage are traced. This method made it possible to distinguish the general and specific features of the Ukrainian travelogue, and allowed to determine the trends and main regularities of the development of this genre in national writing. The chosen methodology made it possible to outline genre-creating factors, originality, as well as common features of the studied texts.

Results. The article defines the specifics and peculiarities of the functioning of the travelogue on the border of the indicated spheres of humanitarianism, the unevenness of the development of the genre and the formation of its modification varieties, the features of the media travelogue. Features of the coexistence of fictional and non-fictional elements in travel literature are considered. Emphasis is placed on the relevance of the discussion on genre definition. Ukrainian texts in which the journey appears are analyzed. Attention is focused on who is the narrator of the text - journalist-reporter or writer-observer, because the definition of the genre (report or literary travelogue) depends on this. It is emphasized that travel essays can indeed have a psychoanalytical component, which is no less important and interesting for the reader an element of knowledge of a diverse and interesting world. It is **concluded** that the travelogue is a meta-genre that needs research in different areas.

Key words: travel studies, media travelogue, travel media text, travel journalism, literary travelogue, travel literature

Маланій Олена Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Волинського національного університету імені Лесі Українки, mollena@ukr.net
Жванія Людмила Вікторівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри соціальних комунікацій Волинського національного університету імені Лесі Українки, <https://orcid.org/0000-0003-1864-2119>; zhvania@ukr.net